

УДК 001.895:2-545

ІННОВАЦІЙНИЙ ФОРМАТ ДОСЛІДЖЕНЬ ТРАДИЦІЙНОЇ НАРОДНОЇ МАГІЇ: ОГЛЯДОВО-БІБЛОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС

Олена ГІНДА

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра української фольклористики імені академіка Філарета Колесси,
вул. Університетська, 1/345, 79602 Львів, Україна,
тел.: (+38032) 239 47 20, e-mail: omhinda@gmail.com*

Розглянуто один із різновидів сучасної методології: а саме – інтегративні (інтердисциплінарні) підходи у вивченні традиційної народної магичної культури. Акцентовано увагу на продуктивності нової інтердисциплінарної методології / стратегії, яка дає змогу включити у науковий контекст дослідження особистості носія традиції, його психоментальних характеристик. Такі інтегративні студії сприятимуть більшій ефективності у справі наукового осягнення феномена традиційних магичних практик та носіїв цієї традиції. У цілому ж це допоможе осягнути ті релікти народної традиційної культури, які зберегли свою архаїчну вписаність у природу, у Всесвіт, і є відображенням архетипної свідомості наших предків.

Ключові слова: інноваційна методологія, традиційні магичні обрядові комплекси, замовлювально-заклинальна традиція, магіко-містична сфера народної традиції, психофізіології людини, монодисциплінарні розвідки, інтердисциплінарний (інтегративний) підхід, багатоаспектність фольклористичної текстології, соціокультурні контексти.

На необхідності вироблення нової комплексної методології / стратегії дослідження традиційних магичних обрядових комплексів наголошували свого часу Іван Франко, Філарет Колесса, Віктор Петров, Євген Кагаров та інші українські вчені, які розуміли винятковість і неодномірність найархаїчнішого пласту фольклорної традиції. Дослідницький інтерес до проблеми в українській науці з часом поглиблювався, і, незважаючи на тривале її табування (майже до кінця 1980-х років), сьогодні маємо підстави говорити про існування інноваційних методик дослідження явища з одного боку, з іншого – про окреслену в дослідженнях українських фольклористів науково-інтерпретаційну парадигму. Незважаючи на наявність численних фахових фольклорно-етнографічних розвідок, простежуємо їх загальний моністичний керунок: "Замовляння як вербальна магія" Олега Павлова [20], "Семантико-синтаксична структура текстів замовлянь" Оксани Остроушко [19], "Українські лікувальні замовляння: вербально-акціональні універсалії, символіка та семантика" Андрія Темченка [26], "Українські народні замовляння: питання походження і поетики" Ольги Соляр [25] та ін.

Альтернативою монодисциплінарним розвідкам стає інтердисциплінарний підхід, який полягає в інтеграції різних наукових сфер і виробленні, як мінімум,

єдиних / спільних методологічних засад. Можливим виявився консенсус представників діаметрально протилежних галузей знань (зокрема, природничих і гуманітарних) і плідними зусилля фахівців, які спробували виробити спільні стратегії осмислення архетипних явищ нашої духовної культури та їх сучасних метаморфоз. І справді, осмислення цього потаємного шару найархаїчнішої людської діяльності потребує від дослідника особливої ретельності і неупередженості, розуміння багатомірності самого явища, готовності відмовитися від стереотипів і водночас коректності у поводженні з матеріалами, які належать до традиційної магії. Безумовно, досліджуючи проблему, можна "продовжувати рахувати епітети", але у такому випадку вченому навряд чи вдасться вийти за межі статистично-описових моделей. Занурення у глибинну сутність оказіонального фольклорно-етнографічного комплексу потребує вироблення (точніше відновлення) інтердисциплінарних методологій, які були засадничими в українській класичній фольклористиці. Конспективно і стисло ми знайдемо зазначений вище аспект у розвідках Ф. Колесси "Заговори-замовлювання" [6] і у першому розділі "Речитативних форм в українській народній поезії" – "Заговори, обрядові промови, жебранки, голосіння" [7]. Ф. Колеса розумів замовляння як складову цілісного комплексу обрядодійств, де все було важливим і нерозривно пов'язаним між собою: слово, дія, а також напруження "психічної волі" (вислів Ф. Колесси) того, хто чинить дійство. Таке розуміння замовляльно-заклинальної традиції – своєрідна модель інтердисциплінарної концепції. Незважаючи на те, що ідея ця давня, сьогодні спостерігаємо парадоксальну ситуацію: торувати шлях інтердисциплінарним дослідженням дуже складно.

Принциповою на сучасному етапі для дослідників повинна стати ідея диференціації понять комплексності та інтердисциплінарності, які традиційно уважають синонімічними. Комплексність зазвичай призводить до помилки в інтерпретаціях на "чужому полі", – на цій тезі наголошує Валентина Харитонова, одна з найвидатніших сучасних дослідниць народної магичної традиції, авторка близько 300 публікацій, 7 з яких – монографічні розвідки [31; 33; 34; 40; 41; 46]. Інтердисциплінарний підхід розширює горизонти наукових інтерпретацій і розуміння проблеми, бо передбачає інтеграцію фахівців різних наукових сфер, що є вкрай важливим. На етапі формування нового інтердисциплінарного / інтеграційного дискурсу у дослідженні традиційних магичних практик перспективним вбачаємо участь українських вчених у проектах і конференційних заходах зазначеного формату. У дослідження оказіонального фольклору необхідно вводити дискурси, які б висвітлювали особистість носія магичної традиції, його психоментальні характеристики. Необхідність урахування інноваційної методології підтверджується сплеском масового зацікавлення магико-містичною сферою народної традиції: засоби масової інформації, видавництва, психолого-тренінгові структури, різного роду заклади, що пропонують широкий спектр послуг "народної медицини", активно експлуатують найархаїчнішу галузь традиційних народних знань, частогусто при цьому спотворюючи її. Тобто, необхідність у кваліфікованому науковому тлумаченні стала актуальною, як ніколи до того.

Над створенням інноваційної методології інтердисциплінарності у вивченні магико-містичних традиційних практик останні десять років плідно працюють

вчені Інституту етнології і антропології імені Миколи Миклухо-Маклая Російської Академії наук під керівництвом доктора історичних наук, кандидата філологічних наук, доцента Валентини Харитонової та доктора історичних наук, професора Дмитра Функа. Ідея інтердисциплінарного підходу свого часу стала концепційною основою розвідок В. Харитонової і вперше знайшла відображення у розвідці "Замовляльно-заклинальна поезія східних слов'ян. Конспекти лекцій" [34]. Книга вийшла з друку у видавництві Львівського університету в 1992 році, й у ній було широко використано польові матеріали з Українського Полісся. До речі, чи не уперше у фольклористиці дослідниці вдалося описати обряд "зняття уроків", у якому "пацієнткою" поліської цілительки була сама авторка. Розвідка вразила свіжими ідеями, цікавими польовими записами і глибоким розумінням предмета дослідження, який на той час був "некон'юнктурним". Досліджувати традиційні магічні практики у контексті насадженого (і в кінцевому етапі насадженого) матеріалістичного світогляду було справою небажаною і ризикованою, недарма у більшості вузівських підручників розділу про замовляння не було. На початку 1990-х ситуація змінилася докорінно: тема стала "модною", "престижною", але проблема полягала у тому, наскільки дослідник внутрішньо був готовим (особливо це стосувалося фольклористів та етнологів) до створення концепційно нових підходів. На цьому етапі, вочевидь, особливо ефективними стали зіставлювальні дискурси: порівняння магічних традиційних практик у різних соціо-культурних контекстах розширювали горизонти для дослідників, тож не випадково задля більшої результативності В. Харитонова продовжує апробацію ідей на іншому фольклорно-етнографічному полі – шаманській традиції. З часом дослідниця очолює "Центр з вивчення шаманізму та інших традиційних вірувань і практик" в Інституті етнології та антропології імені Миколи Миклухо-Маклая РАН і стане головним редактором та упорядником Міжнародної Серії наукових праць "Етнологічні дослідження шаманізму та інших традиційних вірувань і практик", організатором семи міжнародних конгресів та симпозіумів з вивчення цієї проблеми, а також літніх шкіл медичної (цілительської) антропології, очолює однойменну групу в Інституті.

Перехід від досліджень замовляльно-заклинальної традиції слов'ян до вивчення шаманізму В. Харитонова вбачає закономірним: вона вважає, що цілительі, знахарі, ворожбити, шамани, сучасні "екстрасенси", – усі вони в сукупності є демонстрацією феномена магіко-містичних традиційних практик. Коріння цих практик мають онтологічну подібність: вони виходять зі сфери психофізіології людини, а відмінностей набувають у певних соціокультурних контекстах, про що дослідниця детально пише у низці монографій і статей [1; 27; 28; 29; 32; 36; 37; 38; 39; 43]. Сама дослідниця підкреслює, що для неї найважливішим аспектом іще в часи дослідження традиції східнослов'янських примовлянь був феномен людини, здатної не тільки сприймати різноманітні аспекти реальності, а й впливати на них. Із цим були пов'язані спроби класифікувати фольклорні тексти не лише за виконавськими критеріями, але й за психофізіологічними здібностями виконавців примовлянь, епосу, заклинань. Вчений залишила тему примовки, коли зрозуміла, що у подальшому вивчати жанр філолог без співпраці з музикологом та психологом (як мінімум) не може. Це вже був етап сформованої ідеї інтегра-

тивного підходу в його інтердисциплінарному варіанті [33; 36; 43; 44; 45; 47; 49; 50]. Як уважає В. Харитонова, інтегративний (інтердисциплінарний) підхід (термін узятो з фізико-психологічної антропології) полягає у сумісному дослідженні явища фахівцями різних наукових галузей, при цьому визначним чинником має бути єдина / спільна методологія з суворою підпорядкованістю конкретних методик загальному базовому завданню. Вивчення психоментальних практик (до яких, зокрема, належать слов'янська замовлювально-заклинальна і шаманська традиції) потребує саме такого підходу.

Підсумки ж роботи щорічних інтердисциплінарних науково-конференційних заходів ІЕА РАН імені Миколи Миклухо-Маклая опубліковані у десятитомнику, кожен з томів складався з кількох книг. У бібліографічній частині нашої статті вказуємо на деякі з них [9-18]. У збірники ввійшли матеріали всіх конференцій, конгресів, симпозіумів, семінарів, літніх шкіл 1999-2008 років. Метою цих заходів, як зазначено у програмі Першого міжнародного конгресу, було створення інтердисциплінарних методик дослідження магіко-сакральних практик. На той час ані автори проекту, ані його організатори й учасники не могли передбачити, скільки часу і зусиль знадобиться для реалізації наміру. Відтоді минуло більше 10 років – час, достатній для підсумкового оглядового дискурсу. Оглядово-бібліографічний його формат зумовлений передусім намаганням відобразити етапи формування, а згодом і втілення ідеї інтердисциплінарності.

У 2006 році в інформаційному повідомленні, опублікованому у Віснику Львівського університету (Серія філологічна. Випуск 37. Львів, 2006), була зроблена спроба узагальнити результати роботи інтердисциплінарних конференцій 2003 і 2004 років, інноваційних за своїм характером і форматом [4]. Результативність роботи конференцій на той час можна було кваліфікувати як етапну і відкриту, тобто таку, яка передбачала і потребувала продовження. Формування зустрічних підходів як моделі взаємодії представників різноманітних наукових галузей у дослідженні традиційної народної магії було продовжено на конференціях, симпозіумах, літніх школах та семінарах 2005, 2006, 2007, 2008 років. Сьогодні є усі підстави робити висновки про ефективність інтердисциплінарної концепції у дослідженні згадуваних практик, про реальну можливість існування спільної методологічної платформи, а також про практичне її застосування і співпрацю представників різних наукових галузей на одному етнографічному полі. Так звані "зустрічні" підходи, які знайшли-таки вчені, зазнали випробувань на практиці за участю представників найрізноманітніших наукових галузей і продемонстрували конкретні форми співпраці. Доречним буде невеликий екскурс в еволюцію питання¹.

Спроби об'єднати наукові дискурси представників фундаментальних, природничих і гуманітарних наук уперше були зроблені 1999 року на Першому інтердисциплінарному конгресі в ІЕА РАН у Москві, де до фахової мультидисциплінарної

¹ Становлення і розвиток інтердисциплінарної моделі у вивченні традиційних магічних практик мені довелося спостерігати у реальному форматі: у 2003-2007 роках я брала участь у кількох Міжнародних конгресах і симпозіумах, організованих Інститутом етнології та антропології імені Миколи Миклухи-Маклая РАН, які були присвячені цій проблемі і на яких у практичній частині конференції носії традиції безпосередньо демонстрували обрядодійства.

розмови були запрошені провідні вчені таких галузей: історичної, філологічної, нейрофізіологічної, культурологічної, медичної, фізичної, антропологічної, причому як з Росії, так і з-за кордону. Учасниками були, зокрема, член-кореспондент РАН, доктор історичних наук, професор Валерій Тишков, доктор філософії Майкл Харнер (США), член-кореспондент РАН, доктор філологічних наук Віктор Гацак, доктор історичних наук, професор Дмитро Функ, професор Стенлі Кріпнер (США), професор Міхал Хоппал (Угорщина), Phd Дагмар Айгнер (Австрія), доктор технічних наук, професор Ігор Коган, доктор медичних наук, професор Ніна Свідерская, доктор історичних наук Анна Смоляк, доктор історичних наук Олена Ревуненкова, PhD Балзер Мандельштам Маржорі (США) і багато інших науковців, які досліджують феномен традиційних магічних практик.

На цьому конгресі, як згодом писала авторка ідеї проекту В. Харитоновна, простежувався стан не/по/розуміння, оскільки вчені не розуміли доповідей один одного. Філологам було складно зрозуміти фізиків, біологів, медиків, натомість, "природничники" не вважали суттєвими наукові дискурси гуманітаріїв, а запрошені до участі у конференції представники сакральної традиції не могли порозумітися з ученими. Проблем було достатньо, тим не менше позитивним результатом конгресу були сформульовані на заключному пленарному засіданні напрями подальшої співпраці вчених і усвідомлення того, що досліджувати багатоплановий феномен магіко-містичної традиційної культури необхідно і (що головне) можливо спільними зусиллями. У 2000 році відбувся Travell-symposium, і тоді стало зрозумілим, що вчені знайшли спільну мову, "нас уже не дивували експерименти один одного. Ми побачили сенс в об'єднанні зусиль, а передусім, почали розуміти *складність* (курсив мій. – О. Г.) цієї сфери знань," – згадувала В. Харитоновна¹.

Якісно новими етапами на шляху вироблення інноваційної інтердисциплінарної методи можна вважати роботу Міжнародного інтердисциплінарного семінару-конференції "Сакральне у традиційній культурі: методологія дослідження, методи фіксації й обробки польових лабораторних та експериментальних матеріалів", перша теоретична частина якого відбулася у Москві, друга, практична, – у Республіці Алтай у 2003 році, а також Міжнародний інтердисциплінарний науково-практичний конгрес "Сакральне очима "профанів" і "посвячених""¹, що відбувся у Підмосков'ї у 2004 р.

Структура цих заходів була організована за принципом роботи пленарних засідань, секційної роботи і круглих столів, що сприяло найпродуктивнішому обміну інформацією між "фізиками і ліриками", між гуманітаріями і природничниками, але, головне, між дослідниками і безпосередньо носіями сакральних знань різних традицій – цілителів, знахарів, шаманів та інших носіїв / adeptів магічних практик. Основними позитивними результатами роботи було формування / вироблення типів комунікації і спільної термінології. Намагання поєднати традиційні етнографічні й етнологічні інтерпретації з коментарями, доповненнями, доповідями представників природничих наук і фундаментальних, діалоги і дискусії філологів, фольклористів, лінгвістів, етнографів, культурологів з психологами,

¹ Харитоновна В.И. Виступ у дискусіях на конгресі "Сакральное глазами "профанов" и "посвященных"" (2004 г.). Цитата зі стенограми авторки статті.

нейрофізіологами, біологами, фізиками у сукупності корегували наукові дискурси дослідників, допомагали глибшому осягненню предмета розмови. Детально про роботу Центру вивчення шаманізму та практику застосування інтердисциплінарних методик можна довідатися з розвідок В. Харитонової, присвячених саме цій проблемі: "Центр дослідження шаманізму та інших традиційних вірувань і практик" [47] та "Наука про людину: комплексне інтердисциплінарне дослідження шаманізму на базі ІЕА РАН" [38].

Виступом, який вплинув на весь хід подальших дискусій на конгресі "Сакральне очима "профанів" і "посвячених"", була доповідь В. Харитонової "Дослідження сакрального у традиційній культурі: дотик до незбагненого чи осягнення невідомого?" [36, с. 24-40], адже навіть у вченого, який тривалий час займається дослідженням цієї проблеми, неодмінно закрадається сумнів: а чи можна збагнути цю потаємну галузь людської діяльності? Учений вважає, що можна, але за допомогою інтегративних студій. Пошуки діалогу представників різних галузей знань знайшли своє відображення у намаганні знайти форми наукових контактів [24, с. 50-61], в обговоренні проблеми роботи етнографів і фольклористів на одному етнографічному полі [21, с. 79-85], в особливій увазі до психофізіології носіїв і представників магічних традиційних практик [5; 23; 24]. Засідання ж круглого столу "Статус сакральності культурно-релігійних явищ і проблеми його збереження у наш час (десакралізація традиції, неосакралізація явищ)" ще раз довело полярність позицій у трактуванні проблем і загальне розуміння необхідності обміну думок представників різних наук. Відомий фольклорист-текстолог, член-кореспондент РАН, професор Віктор Гацак у контексті дискусій образно зазначив: "Мені подобається словосполучення "зустрічний рух підходів", і я усіяло їх намагаюся підтримувати у вивченні фольклору... тому можу сказати, таким ось чином уявляючи собі ситуацію. Береться незнайомий феномен, приходять люди, які уміють і знають щось у суміжних галузях, і пропонують свої підходи, у тому числі з використанням технічних засобів. Здається, це найсприятливіший шлях до просування уперед... Я [представник гуманітарних наук. – О. Г.] демонструю явище, а він [представник фундаментальних наук. – О. Г.] відкриває в ньому те, чого я сам не можу в ньому побачити" [3, с. 178-179]. І проілюстрував тезу конкретним прикладом співпраці "фізиків і ліриків": відомий етномузикознавець Ніколай Мазепус запропонував В. Гацакові прорецензувати його етномузикознавчі студії, присвячені виявленню протюркських елементів у музичному мисленні, а також аналізу музичних тембрів фольклорних жанрів. Наукові пошукування подібного роду можна було би вважати монодисциплінарними, якби не той факт, що Н. Мазепус за освітою – фізик-ядерник. Безперечно, фізики володіли виявити у звукоряді та тембрах традиційних фольклорних творів те, що за ледве зміг би побачити філолог. Подібні "зустрічні" підходи становлять своєрідну модель взаємодії представників різних сфер з метою якнайповнішого, всебічного осмислення феноменів традиційної культури.

Ідеєю конгресу "Сакральне очима "профанів" і "посвячених"" 2004 року було об'єднання зусилля теоретиків і практиків. З огляду на це, перша частина його мала характер науковий, а друга – мультимедійний, у якій взяли участь носії традиційної культури, адепти сакральної традиції з різних регіонів. Теоретичними

проблемами, винесеними для обговорення, були форми співпраці фольклористів, етнографів і музикологів у традиційному сакральному середовищі, проблеми ж контактів представників інших наукових галузей набули особливої актуальності з огляду на очевидне зближення соціально-культурних реалій життя. Причиною цього стали інтеграційні процеси в гуманітарній сфері, адже відбувається, на нашу думку, не стільки змішування інтелектуальних сфер, як стверджують деякі вчені, скільки усвідомлення зв'язків між ними. Останню тезу відзначили як засадничу у підходах до традиційної сакральної культури, явища синкретичного і багатомірного.

Саме з прагненням з'ясувати систему і структуру досліджуваних фольклорно-етнографічних явищ пов'язані були виступи фольклористів-текстологів. Предметом обговорення на конгресі були проблеми багатомірності, багатоаспектності фольклористичної текстології. Справжній фольклорний текст – це мультимедійне явище, і кількість субстанцій, що об'єктивно його створюють і в ньому наявні, навряд чи можна окреслити статистично. Що ж до фольклорного сакрального тексту, то ситуація з його публікуванням, вочевидь, ще складніша. Академік В. Гацак уважає, що автентичні публікації сакрального тексту повинні цілковито відображати реальне функціонування цих текстів. Складність же таких публікацій передусім у кількості реально існуючих в них субстанцій: "Якщо так багато субстанцій у реальній маніфестації явища, то скільки ж субстанцій повинні охоплювати автентичні публікації сакрального тексту? А вона (публікація. – О. Г.) має охоплювати оптимально те, що записано префіксацією" [2]¹.

Конференційні заходи, літні школи 2005, 2006, 2008 років продовжували дослідження в окресленому форматі. Отож, враховуючи досвід етнологічних студій шаманізму та інших традиційних вірувань і практик у ЦВШ Інституту етнології та антропології імені Миколи Миклухо-Маклая РАН, можна виокремити основні види досліджень, які створили у сумі інноваційну парадигму інтердисциплінарних підходів. До переліку методів і методик зачислили передусім традиційні: описові, статистичні й аналітичні етнографічні та фольклористичні дослідження. Традиційний метод "включеного спостереження" (від короткочасного до пролонгованого) збагатився практикою участі у ньому представників різних наукових галузей (фольклористів, антропологів, культурологів, психологів, психофізіологів, медиків тощо). Конференції і симпозиуми проводили в інноваційному форматі: до діалогів, дискусій і до участі у круглих столах, а також у практичних експериментах були запрошені представники різних наук і носії / представники / практики магіко-сакральних знань. Лабораторно-експериментальна робота була організована на базі ІЕА імені Миколи Миклухо-Маклая та Інституту вищої нервової діяльності та нейрофізіології РАН і складалася з апробації експериментів з одночасними етнологічними спостереженнями, психологічним тестуванням і нейрофізіологічним обстеженням [50]. Створенню широкого наукового дискурсу сприяли лабораторні, аудіовізуальні, соціокультурні дослідження, зокрема нейрофізіологічне дослідження носіїв традиції за спеціальною програмою, створеною нейрофізіологом професором Н. Свідерською. Була запроваджена практика вивчення

¹ Гацак В. Фрагмент виступу на конгресі "Сакральное глазами "профанов" и "посвященных"". Цитата зі стенограми авторки статті.

конкретних проблем традиційних магіко-містичних практик на місцях, де за природних умов відправляються обрядодійства у присутності науковців різних наукових галузей. За 10 років роботи були визначені й налагоджені довготривалі контакти з тими, хто вважає себе представниками сфери традиційних народних вірувань і практик, організована співпраця з ними на науковому рівні і на рівні особистих контактів. Останній чинник – один з найсуттєвіших, оскільки сприяє вивченню світогляду, родоводу і психоментальності носіїв традиції і дає змогу вести пролонговані спостереження. Частково цей досвід відображений у монографічному дослідженні В. Харитонової "Фенікс із попелу: жіночий шаманізм на рубежі тисячоліть" [4]. Авторка акцентує свою увагу на особистості носія традиції, на його психоментальних характеристиках, при цьому підсумовує досвід інтегративних студій і його ефективність у справі наукового осягнення феномена традиційних магічних практик. Напевно, саме завдяки такому підходу можна глибше зрозуміти складне синкретичне багатоаспектне явище магіко-сакральних традиційних практик. Це допомагає осягнути ті релікти народної традиційної культури, які зберегли свою архаїчну вписаність у природу, у Всесвіт і є відображенням архетипної свідомості наших предків.

1. *Charitonova Valentina* Die "Schamanische Krankheit" der rußländischen *koldun* // "Roter Altai, gib dein Echo!" Festschrift für Erika Taube zum 65. Geburtstag / Hrg. Anett C. Oelschlägel, Ingo Nentwig und Jakob Tabe. Leipziger Universitätsverlag GMBH. 2005. S. 51-66.
2. *Гацук В.* Фрагмент виступу "Мультимедийность шаманского / фольклорно-обрядового акта как проблема комплексной академической текстологии (от фиксации до эдиции)" на конгресі "Сакральное глазами "профанов" и "посвященных". – Стенограма авторки статті.
3. *Гацук В.П.* Виступ у дискусіях // Материалы международного интердисциплинарного научно-практического семинара-конференции "Сакральное в традиционной культуре: методология исследования, методы фиксации и обработка полевых, лабораторных, экспериментальных материалов". Москва – Республика Алтай, 6-15 июля 2003 г. С. 178-179.
4. *Гінда О.* Інтердисциплінарні методики у вивченні магіко-сакральних традиційних практик (за матеріалами міжнародних науково-практичних конференційних заходів 2003-2004 років) // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Вип. 37. Львів, 2006. С. 506-511.
5. *Коекина О.И.* Экстрасенсорное восприятие // Материалы международного интердисциплинарного научно-практического семинара-конференции "Сакральное в традиционной культуре: методология исследования, методы фиксации и обработка полевых, лабораторных, экспериментальных материалов". Москва – Республика Алтай, 6-15 июля 2003 г. С. 123-127.
6. *Колесса Ф.* Заговори-замовлювання // Усна народна словесність. Львів. 1938. С. 30-35.

7. Колесса Ф. Речитативні форми в українській народній поезії // Колесса Ф. Музикознавчі праці. Київ, 1970. С. 289-351.
8. Летняя школа медицинской антропологии "Проблемы интеграции медицинских систем". Москва, 21-24 августа 2006 г. // Этнографическое обозрение. Online, 2006, ноябрь, <http://journal.uica.ras.ru/online>
9. Материалы международного конгресса "Шаманизм и иные традиционные верования и практики", посвященного памяти А.В. Анохина, Н.П. Дыренковой, С.М. Широкогорова. Москва, Россия, 7-12 июня 1999 г. Ч. 1 / Отв. ред. Д.А. Функ, В.И. Харитонова. Москва: ИЭА РАН, 1999, 322 с. (Этнологические исследования по шаманству и иным традиционным верованиям и практикам. Т. 5).
10. Материалы международного конгресса "Шаманизм и иные традиционные верования и практики", посвященного памяти А.В. Анохина, Н.П. Дыренковой, С.М. Широкогорова. Москва, Россия, 7-12 июня 1999 г. Ч. 2 / Отв. ред. Д.А. Функ, В.И. Харитонова. Москва: ИЭА РАН, 1999, 384 с. (Этнологические исследования по шаманству и иным традиционным верованиям и практикам. Т. 5).
11. Материалы международного конгресса "Шаманизм и иные традиционные верования и практики", посвященного памяти А.В. Анохина, Н.П. Дыренковой, С.М. Широкогорова. Москва, Россия, 7-12 июня 1999 г. Ч. 3 / Отв. ред. Д.А. Функ, В.И. Харитонова. Москва: ИЭА РАН, 2001, 324 с. (Этнологические исследования по шаманству и иным традиционным верованиям и практикам. Т. 5).
12. Материалы Международного междисциплинарного научно-практического симпозиума "Экология и традиционные религиозно-магические знания". Россия: Москва – Абакан – Кызыл, 9-21 июля 2001 г. Ч. 1 / Отв. ред. Д.А. Функ, В.И. Харитонова. Москва: ИЭА РАН, 2001, 304 с. (Этнологические исследования по шаманству и иным традиционным верованиям и практикам. Т. 7).
13. Материалы Международного междисциплинарного научно-практического симпозиума "Экология и традиционные религиозно-магические знания". Россия: Москва – Абакан – Кызыл, 9-21 июля 2001 г. Ч. 2 / Отв. ред. Д.А. Функ, В.И. Харитонова. Москва: ИЭА РАН, 2001, 308 с. (Этнологические исследования по шаманству и иным традиционным верованиям и практикам. Т. 7).
14. Материалы Международного междисциплинарного научно-практического конгресса "Сакральное глазами "профанов" и "посвященных"". Москва, 21-30 июня 2004 г. / Отв. ред. В.И. Харитонова, Е.С. Питерская. Москва: ИЭА РАН, 2004, 315 с. (Этнологические исследования по шаманству и иным традиционным верованиям и практикам. Т. 10, Ч. 1).
15. Материалы Международного междисциплинарного научно-практического конгресса "Сакральное глазами "профанов" и "посвященных"". Москва, 21-30 июня 2004 г. / Отв. ред. В.И. Харитонова, Е.С. Питерская. Москва: ИЭА РАН, 2004, 326 с. (Этнологические исследования по шаманству и иным традиционным верованиям и практикам. Т. 10, Ч. 2).
16. Материалы VII международного конгресса "Народная медицина России – прошлое, настоящее, будущее": Москва, 21-24 августа 2008 г. Ч. 1. Москва: ВНИЦТНМ "ЭНИОМ", 2008.

17. Международный семинар по проблемам медицинской антропологии "Шаманское целительство и психотерапия" // Этнографическое обозрение. Online, 2005, ноябрь. С. 1-8. <http://journal.uiea.ras.ru/online>
18. Международный семинар "Шаманизм и шаманское целительство: методологический и научно-практический аспекты". Москва, 17-20 августа 2006 г. // Этнографическое обозрение. Online, 2006, ноябрь. <http://journal.uiea.ras.ru/online>
19. *Остроушко О.* Семантико-синтаксична структура текстів українських замовлянь: Автореферат дисертації ... канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпропетровський національний університет. Дніпропетровськ, 2002.
20. *Павлов О.* Замовляння як вербальна магія: Дис... канд. філол. наук: 10.01.07 / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 1999.
21. *Пушкарева Е.Т.* "Свой среди своих": проблемы работы этнографов и фольклористов в своей традиционной среде // Материалы международного междисциплинарного научно-практического семинара-конференции "Сакральное в традиционной культуре: методология исследования, методы фиксации и обработка полевых, лабораторных, экспериментальных материалов". Москва – Республика Алтай, 6-15 июля 2003 г. С. 79-85.
22. *Родитат И.В.* Некоторые мозговые аспекты измененных состояний сознания // Материалы международного междисциплинарного научно-практического семинара-конференции "Сакральное в традиционной культуре: методология исследования, методы фиксации и обработка полевых, лабораторных, экспериментальных материалов". Москва – Республика Алтай, 6-15 июля 2003 г. С. 131-159.
23. *Свидерская Н.Е.* Поиски объективных критериев измененных состояний сознания // Материалы международного междисциплинарного научно-практического семинара-конференции "Сакральное в традиционной культуре: методология исследования, методы фиксации и обработка полевых, лабораторных, экспериментальных материалов". Москва – Республика Алтай, 6-15 июля 2003 г. С. 127-131.
24. *Соколова З.П.* "Нашу культуру мы изучим сами": Проблемы контактов с иноэтничными коллегами // Материалы международного междисциплинарного научно-практического семинара-конференции "Сакральное в традиционной культуре: методология исследования, методы фиксации и обработка полевых, лабораторных, экспериментальных материалов". Москва – Республика Алтай, 6-15 июля 2003 г. С. 50-61.
25. *Соляр О.* Українські народні замовляння: питання походження і поетики: Дисертація ... канд. філол. наук: 10.01.07 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2005.
26. *Темченко А.* Українські лікувальні замовляння: вербально-акціональні універсалії, символіка та семантика. Автореферат дисертації ... канд. іст. наук: 07.00.05 / НАН України. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського. Київ, 2003
27. *Харитоновна В.И.* Без веры и надежды... (к проблеме возрождения традиционных религиозно-магических практик) // Этнографическое обозрение. Москва, 2003. № 3. С. 60-83.

28. Харитонова В.И. Виступ у дискусіях на конгресі "Сакральное глазами "профанов" и "посвященных"" (2004 г.). – Стенограма авторки статті.
29. Харитонова В.И. "В поисках духовности и здоровья: новые религиозные движения, неошаманизм, городской шаманизм" / В соавт. с А.А. Ожигановой и Н.А. Купряшиной. Москва: ИЭА РАН, 2008.
30. Харитонова В.И. Заговорно-заклинательный акт в народной культуре восточных славян // Этнографическое обозрение. 1993. № 4. С. 91-106.
31. Харитонова В.И. Заговорно-заклинательная практика в народной медицине // Психологические аспекты оценки личности целителя: Сборник научных трудов ВНИЦТ НМ "ЭНИОМ". Москва, 1993. С. 31-41.
32. Харитонова В.И. Заговорно-заклинательная традиция: текст и заклинатель // Филологические науки. 1990. № 3. С. 33-41.
33. Харитонова В.И. Заговорно-заклинательное искусство восточных славян: проблемы традиционных исследований и возможности новых интерпретаций: В 2 книгах. Москва: ИЭА РАН, 1999 (Этнологические исследования по шаманству и иным традиционным верованиям и практикам. Т. 3).
34. Харитонова В.И. Заговорно-заклинательная поэзия восточных славян: Конспекты лекций. Львов: ЛГУ, 1992.
35. Харитонова В.И. "Избранники духов", "преемники колдунов", "посвященные Учителями": обретение магико-мистических свойств, знаний, навыков // Этнографическое обозрение. Москва, 1997. № 5. С. 16-35.
36. Харитонова В.И. Исследование сакрального в традиционной культуре: прикосновение непостижимому или постижение неведомого? // Материалы международного междисциплинарного научно-практического семинара-конференции "Сакральное в традиционной культуре: методология исследования, методы фиксации и обработка полевых, лабораторных, экспериментальных материалов". Москва – Республика Алтай, 6-15 июля 2003 г. С. 24-40.
37. Харитонова В.И. Любовна магія слов'ян (сербсько-російські паралелі) // Проблеми слов'язнознавства. Львів, 1991. Вип. 43. С. 59-66.
38. Харитонова В.И. Наука о человеке: комплексное междисциплинарное исследование шаманизма на базе ИЭА РАН / Российская наука о человеке: вчера, сегодня, завтра: Материалы международной научной конференции / Под ред. Ю.К. Чистова и В.А. Тишкова. СПб.: МАЭ РАН, 2003. Вып. 1. С. 230-236.
39. Харитонова В.И. Народное целительство: контакт культуры и цивилизации // Из прошлого – в будущее. Избранные труды. Москва: ВНИЦТНМ "ЭНИОМ", 2007.
40. Харитонова В.И. Портреты народных целителей России. Москва: ВНИЦТНМ "ЭНИОМ", 1994.
41. Харитонова В.И. Религиозный фактор в современной жизни народов Севера и Сибири. Москва: ИЭА РАН, 2004. (Исследования по прикладной и неотложной этнологии. Вып. 167).
42. Харитонова В.И. Современное состояние заговорной и плачевой традиции восточных славян // Фольклор народов РСФСР: Современное состояние фольклора. Уфа, 1990. С. 35-43.

43. Харитонова В.И., Топоев В.С. Там, где "я" превращается в "мы" (психоментальные и психоэнергетические проблемы шаманизма сквозь призму комплексных исследований) // Итоги полевых исследований Института этнологии и антропологии РАН – 2004. Москва: Наука, 2005. С. 83-103.
44. Харитонова В.И. Традиционная магико-медицинская практика и современное народное целительство. Статьи и материалы. Москва: ИЭА РАН, 1995. (Российский этнограф. Вып. 23).
45. Харитонова В.И. Устами шамана глаголет ... дух? К вопросу о шаманской психофизиологии и возможностях экспериментального изучения личности шамана // Полевые исследования Института этнологии и антропологии РАН – 2002. Москва: Наука, 2004. С. 24-43.
46. Харитонова В.И. "Феникс из пепла?" Сибирский шаманизм на рубеже тысячелетий. Москва: Наука, 2006.
47. Харитонова В.И. Центр по изучению шаманизма и иных традиционных верований и практик / Институт этнологии и антропологии Российской Академии Наук) // Seres Lectionum Studiorumque Instituti Asiae Interioris. Ed. Birtalan Agnes. Vol. 1. Budapest: Department of Inner Asian Studies, Eötvös Lorand University. 2002. P. 13-25.
48. Харитонова В.И. "Черная и белая магия славян". Москва: Интербук, 1990.
49. Харитонова В.И. Шаман – колдун – народный целитель: экстрасенс, творческая личность или шарлатан? // Центрально-азиатский шаманизм: философские, исторические, религиозные аспекты (Материалы международного научного симпозиума, 20-26 июня, Улан-Удэ, оз. Байкал). Улан-Удэ, 1996. С. 144-146.
50. Харитонова В.И., Свицерская Н.Е., Мецзякова Е.А. Шаманы и шаманизм в свете междисциплинарных исследований // Полевые исследования института Этнологии и Антропологии – 2004. Москва: Наука, 2006. С. 128-149.

INNOVATIVE FORMAT OF TRADITIONAL FOLK MAGIC RESEARCHES: REVIEW-AND-BIBLIOGRAPHIC DISCOURSE

Olena HINDA

*Ivan Franko National University in L'viv,
Filaret Kolessa Ukrainian Folkloristics Department,
1/345, Universitets'ka st., 79602 L'viv, Ukraine,
tel: (+38032) 239 47 20, e-mail: omhinda@gmail.com*

The survey deals with one of variety of modern methodology such as integrative (interdisciplinary) approaches in studying of traditional folk magic culture. It is emphasized on effect of new interdisciplinary methodology/strategy that enables to include researching of individuality of tradition bearer, his/her psycho-mental characteristics into scientific context. These integrative studies contribute to more effectiveness in both researching of the phenomenon of traditional magic practice and bearers of this tradition. These methods will help to examine the folk traditional culture relics that are

still saving their connection with the nature, the Universe and reflect archetypical conscience of our ancestors.

Key words: innovative methodology, traditional magic rite complexes, incantation tradition, magic and mystic sphere of folk tradition, psychophysiology of human being, monodisciplinary researches, interdisciplinary (integrative) approach, many aspects of folklore studies textology, social and cultural contexts.

ИННОВАЦИОННЫЙ ФОРМАТ ИССЛЕДОВАНИЙ ТРАДИЦИОННОЙ НАРОДНОЙ МАГИИ: ОБЗОРНО-БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ ДИСКУРС

Елена ГИНДА

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра украинской фольклористики имени академика Филарета Колессы,
ул. Университетская, 1/345, 79602 Львов, Украина,
тел.: (+38032) 293 47 20, e-mail: omhinda@gmail.com*

В статье рассмотрено одну из разновидностей современной методологии, а именно, интегративные / интердисциплинарные подходы в изучении традиционной народной магической культуры. Сделано акцент на продуктивности новой интердисциплинарной методологии / стратегии, которая позволяет включить в научный контекст исследования личности носителя традиции, его психоментальные характеристики. Такого рода интегративные студии служат большей эффективности научного постижения феномена как традиционных магических практик, так и носителей этой традиции. Все это вместе взятое поможет постичь те реликты народной традиционной культуры, которые сохранили свою архаическую вписанность в природу, Вселенную и отображают архетипное сознание наших предков.

Ключевые слова: инновационная методология, традиционные магические обрядовые комплексы, заговорно-заклинательная традиция, магико-мистическая сфера народной традиции, психофизиология человека, монодисциплинарные исследования, интердисциплинарный (интегративный) подход, многоаспектность фольклористической текстологии, социокультурные контексты.

Стаття надійшла до редколегії 9.10.2008

Прийнята до друку 30.04.2009